

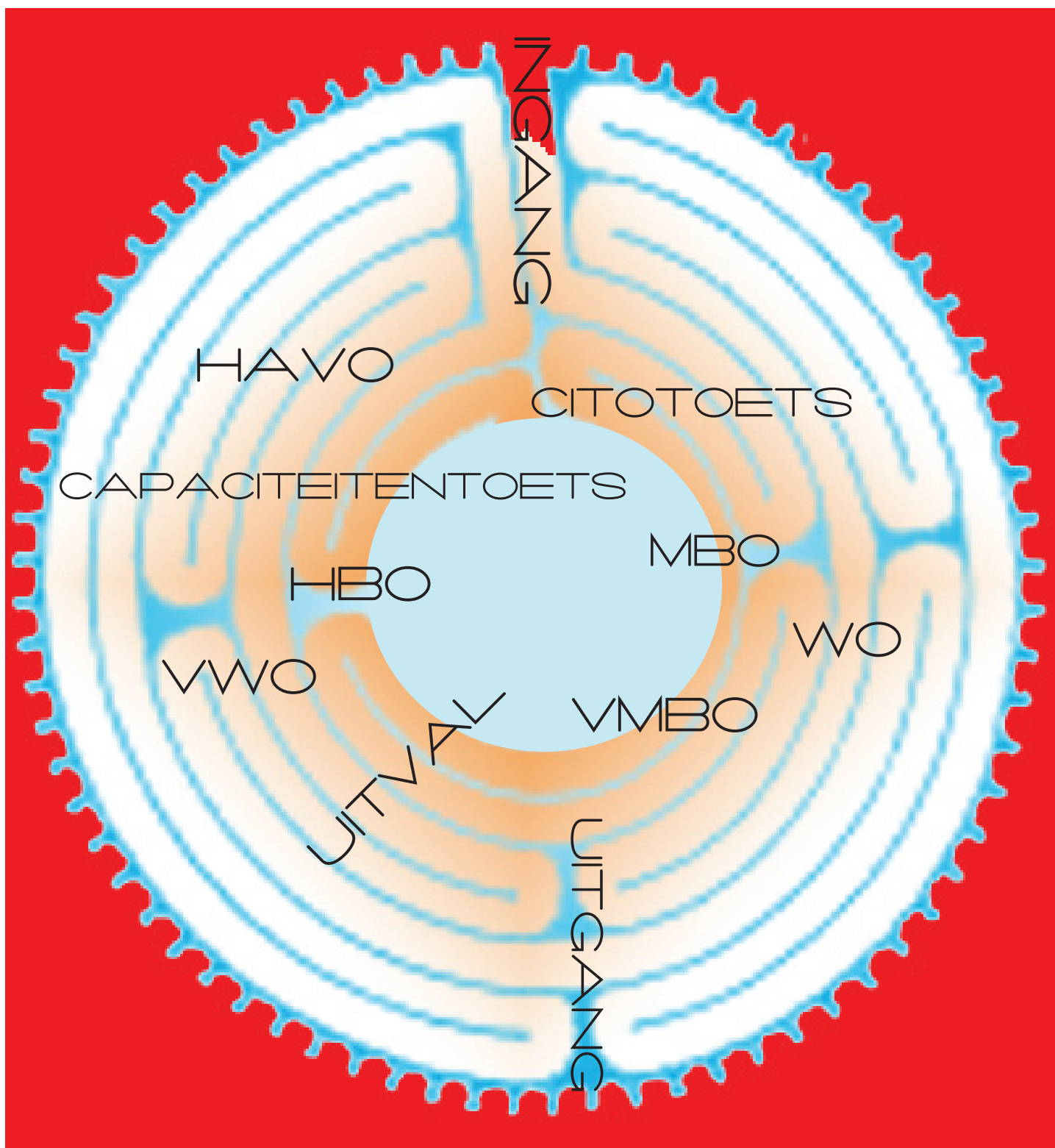

Gemeente Amsterdam

Adviesraad Diversiteit en Integratie

Doorlopende of doodlopende leerwegen?

Een advies over in- en doorstroom in het onderwijs

Colofon

Gemeente Amsterdam

Adviesraad Diversiteit en Integratie

Postadres	Postbus 202, 1000 AE Amsterdam
Bezoekadres	Jodenbreestraat 25, 1011 NH Amsterdam
Telefoon	020 552 2736
Fax	020 552 3169
E-mail	ADI@bda.amsterdam.nl
Internet	www.adviesraaddiversiteit.amsterdam.nl

Samenstelling	Adviesraad Diversiteit en Integratie
Redactie	secretariaat
Ontwerp	Bülent Evren
Druk	Repro Stadhuis Amsterdam

Eerder uitgebrachte adviezen zijn te raadplegen op de website.

© Adviesraad Diversiteit en Integratie, november 2008

Het overnemen van (delen van) deze uitgave is toegestaan, mits in ongewijzigde vorm en met bronvermelding

Doorlopende of doodlopende leerwegen?

Een advies over in- en doorstroom in het onderwijs

'Onderwijs, daar gaan wij niet over. Maar het gaat wel over ons. We moeten voorkomen dat onze kinderen met een enorme leesachterstand van de basisschool komen, op straat hangen in plaats van in de klas te zitten, zonder startkwalificatie van school komen, gedoemd tot uitkering. Wij gaan wel over onderwijs. Want onderwijs gaat over onze kinderen. En dus over de toekomst van onze stad. We gaan ons noodgedwongen meer bemoeien met de kwaliteit van het onderwijs. We gaan door met de strenge aanpak van spijbelen. We moeten wel. De komende jaren hebben we alle talenten van de stad hard nodig.'

Citaat wethouder Asscher, Gemeenteraad 9 oktober 2008, agendapunt Staat van de Stad

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. Inleiding en samenvatting: doorlopende leerlijnen
2. Van VMBO naar MBO
3. MBO als springplank naar het HBO en vervolgens naar de universitaire master
4. Succesvolle allochtone jongeren, kapitaal van de stad
5.
 - a. Aanbevelingen ADI
 - b. Belangrijke aanbevelingen van het Max Gootte Kenniscentrum
 - c. Belangrijke constatering van het onderzoek 'Mentorprojecten in Amsterdam' van Stichting Voorbeeld

Bijlage 1. Literatuurlijst

Bijlage 2. Lijst van afkortingen

Voorwoord

Onderwijs is een kernthema in alle discussies over maatschappelijke ontwikkelingen. Of we het nu hebben over armoedebestrijding, sociale cohesie, emancipatie, bevordering van de economie of stedelijke vernieuwing, onderwijs speelt daarin altijd een belangrijke rol. Maar ondanks het feit dat onderwijs zo'n cruciale factor is, blijken we steeds maar niet in staat bestuurlijk en praktisch verbindingen te maken tussen alle betrokken actoren en het onderwijs daarbij de rol en de faciliteiten te geven die daarvoor noodzakelijk zijn. Ook het onderwijs zelf zal – om de gestelde doelen te bereiken – uit zijn benauwde veste moeten komen: de instellingen moeten uitgaan van een bredere oriëntatie op de samenleving en brutale initiatieven nemen om de verkokering en de bureaucrativering te doorbreken. Ons onderwijs is nu te veel een puzzel van horizontaal gestapelde blokken geworden, waarin elk instituut vooral kijkt naar wat op het eigen niveau en binnen het eigen domein aangeboden en geregeld moet worden, terwijl leerlingen groeien en verticaal door het stelsel moeten stromen om te voldoen aan de eigen individuele ambities en de ambities van onze kenniseconomie. Gelukkig zien we her en der initiatieven ontstaan waarin onderwijs en andere actoren samenwerken aan de ontwikkeling van onze jongeren. Maar er moet veel meer gebeuren.

Om nog eens aan te tonen hoe belangrijk een goede ontwikkeling van onze jonge burgers is, heeft de adviesraad besloten om het derde advies in het drieluik over onderwijs - na een advies over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en een advies over het VMBO - vooral te wijden aan de ontwikkeling van jongeren door het onderwijsstelsel heen. In nauwe samenwerking met het Max Goote Kenniscentrum en Stichting Voorbeeld, en gebruikmakend van het recente onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau "Gestruikeld voor de start" en het IMES-onderzoek "De tweede generatie. Uitdagingen en kansen voor de stad", is dit actuele advies "doorlopende of doodlopende leerlijnen" tot stand gekomen.

De adviesraad biedt dit advies aan het College van Burgemeester en Wethouders aan, maar brengt het ook nadrukkelijk onder de aandacht van alle raadsleden – niet alleen de woordvoerders onderwijs – en van managers, bestuurders en docenten van onze onderwijsinstellingen en van alle ambtenaren van stad en stadsdelen. Hopelijk kunnen we, gebruikmakend van de hier samengevatte bevindingen en de aanbevelingen, samen in Amsterdam een stap op de doorlopende leerweg maken.

1. Inleiding en samenvatting: doorlopende leerlijnen

Dit derde advies is het sluitstuk van adviezen van de adviesraad over de hele schoolloopbaan van allochtone jongeren in het Amsterdamse onderwijs. Wij zijn ons ervan bewust dat de beschreven situatie ook geldt voor sommige groepen autochtone jongeren. De sociaaleconomische positie is vaak meer bepalend dan de etniciteit. In het onderwijs wordt echter alleen op etniciteit en niet op de sociaaleconomische positie geregistreerd. Als aftrap willen we eerst duidelijk de belangrijkste bevindingen op een rijtje zetten over de tocht van de hier beschreven leerlingen door het onderwijs. Het beeld over de situatie van allochtone jongeren is vaak versnipperd. Dit heeft te maken met de organisatorisch opzet van het onderwijs waarin primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger onderwijs (HO) apart zijn georganiseerd en de verantwoordelijkheden voor de kwaliteit van het onderwijs zijn verdeeld over de gemeente, de scholen, en de rijksoverheid. Voor een totaal zicht op de positie van allochtone leerlingen in het onderwijs is het echter belangrijk om de effecten van de verschillende achtereenvolgende schakels te beschrijven.

De officiële start van veel allochtone leerlingen begint op vierjarige leeftijd in het basisonderwijs. Een toenemend aantal allochtone leerlingen gaat sinds kort naar een vorm van voorschool. De focus van de voorschool is speciaal gericht op allochtone leerlingen. Daarmee wordt een inhaalslag beoogd ten opzichte van autochtone kinderen die op crèches en kinderdagverblijven zitten. De realiteit is echter nog steeds dat autochtone kinderen al veel eerder en ook langer crèches en kinderdagverblijven bezoeken. De wijze van financiering is hier mede debet aan. De voorschool is dus wel een verbetering maar in de onderwijsrace starten autochtonen nog steeds eerder en verkeren meestal ook langer in een (educatieve) omgeving waarin Nederlands wordt gesproken.

De meerderheid van de allochtone leerlingen gaat naar een 'zwarte' basisschool. Ondanks de extra middelen die 'zwarte scholen' hebben, scoren allochtone kinderen doorgaans slechter op een zwarte school dan op een gemengde school. Een cruciaal advies volgt aan het eind van de basisschool. Daar waar in het verleden een laag advies nog kon worden bijgesteld in de brede brugklas, is het basisschooladvies nu beslissend voor de verdere schoolloopbaan. De selectie is in Nederland feitelijk vervroegd van veertien naar twaalf jaar. Dat heeft vooral een negatief effect voor allochtone jongeren. Aangezien zij met een achterstand beginnen aan de basisschool komt de selectie voor hen te vroeg. Eerder wist nog een aanzienlijk deel de achterstand in te halen in de brede brugklas.

De Cito-toets heeft een beslissend karakter gekregen in Nederland. De werkelijkheid is dat een groot deel van de allochtone leerlingen in Amsterdam niet meer meedoet aan de Cito-toets (zie het advies een cruciaal schooladvies van de adviesraad, december 2005). Voor hen is er de capaciteitentoets die vooral bedoeld is om een LWOO-indicatie (leerwagondersteunend onderwijs) voor het VO aan te tonen. De LWOO-regeling, op zich belangrijk als extra vorm van ondersteuning in het voortgezet onderwijs, heeft als pervers bijeffect dat zowel het VO als het PO belang heeft bij de capaciteitentoets. Het PO kan door de capaciteitentoets voor de zwakkeren in te zetten, het Cito-toetsgemiddelde van de school ophalen en het VO krijgt extra financiële middelen voor de geïndiceerde leerlingen. De grote vraag is of allochtone leerlingen ook altijd baat hebben bij het niet meedoen aan een Cito-toets. Zij krijgen geen kans meer zich te bewijzen tegen het oordeel van de leerkracht in en komen in overgrote aantallen terecht op het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs basis (VMBO-basis). Sinds de samenvoeging van het voorbereidend beroepsonderwijs (VBO) en het middelbaar algemeen vormend onderwijs (MAVO) in het VMBO is de concentratie van allochtone leerlingen op de laagste schoolsoort VMBO-basis toegenomen. Dit ondanks het feit dat we nu vaak te maken hebben met de tweede of derde generatie en ondanks de extra budgetten voor de basisscholen.

Slechts iets minder dan een kwart van de leerlingen van Turkse en Marokkaanse afkomst scoort de Cito-toets op HAVO- of VWO-niveau in Amsterdam. Vervolgens krijgen de leerlingen met een hogere uitslag vaker dan autochtone jongeren het advies van de leerkracht om toch naar het VMBO te gaan. Deze “onder advisering” is gebleken uit het onderzoek dat gedaan werd voor ons eerste advies. Leerkrachten zeggen liever voorzichtig te zijn omdat deze leerlingen vaak te weinig ondersteuning krijgen van hun ouders en omgeving. Zij zijn bang dat deze leerlingen in de korte route, HAVO-HBO, sneller struikelen. Basisschooldocenten gaan er van uit dat het VMBO de mogelijkheid biedt om via de lange route VMBO-MBO ook op het HBO terecht te komen. Wij keren de redenering echter om: leerlingen die met een achterstand op de basisschool beginnen en desondanks in groep 8 de Cito-toets op HAVO- of VWO-niveau maken (ondanks het ontbreken van hulp thuis), laten juist zien dat ze heel wat in hun mars hebben.

Verderop concluderen we dat veel allochtone jongeren die uiteindelijk in het hoger onderwijs terecht komen de lange route (VMBO, MBO, HBO en universiteit) door het beroepsonderwijs hebben gevolgd. Het veel hogere aandeel allochtone jongeren (twee keer zo veel als bij autochtone jongeren) dat via de lange route het hoger onderwijs instroomt laat zien dat de selectie aan het eind van de basisschool blijkbaar voor allochtone jongeren niet optimaal functioneert (Crul, Pasztor en Lelie 2008). De toegepaste selectie herkent blijkbaar niet op dezelfde wijze talent bij allochtone jongeren als bij autochtone jongeren. Het ontwikkelingspotentieel bij allochtone jongeren op twaalfjarige leeftijd wordt door onze selectie instrumenten niet goed gemeten. Basisscholen toetsen tegenwoordig steeds vroeger en hebben de instrumenten en gegevens in handen om de ontwikkeling van hun leerlingen te meten. Het moet dus mogelijk zijn om naast de Cito-toets en het advies van de leerkracht in groep 8 systematisch het ontwikkelingspotentieel van jongeren bij het advies te betrekken. Van leerlingen die een snelle en consistente ontwikkeling doormaken mag worden verondersteld dat zij ook in het middelbaar onderwijs die ontwikkeling doorzetten. Ons advies is om het ontwikkelingspotentieel altijd als extra factor mee te nemen. Dit lijkt ons vooral van belang voor de allochtone jongeren die net onder het HAVO-adviesniveau scoren. Als zij niet op een HAVO mogen instromen op basis van het advies, zijn zij nu meteen gedwongen de lange route (die drie jaar langer duurt!) te volgen. Het is belangrijk deze jongeren, met veel ontwikkelingspotentieel, nog een extra kans te geven op de middelbare school. Dat kan zijn door hen toch op een HAVO-traject te plaatsen of hen in een HAVO-kansklas te plaatsen op het VMBO-theoretisch. Vermeden moet in ieder geval worden dat deze jongeren onder hun potentieel op de middelbare school worden geplaatst. Voor de jongeren die in groep 8 nog niet op de top zijn van hun ontwikkelingspotentieel is, zoals wij al eerder adviseerden, ook de “kopklas” aan het einde van de basisschool een goed instrument. Daardoor moeten deze jongeren weliswaar een jaar extra doen maar vermijden zij door deze extra kans de lange route.

Zo'n tachtig procent van de leerlingen van Turkse of Marokkaanse afkomst komt mede door de vroege selectie in het VMBO terecht. Binnen het VMBO is er een oververtegenwoordiging op het VMBO-basis. De uitval uit het VMBO-basis is vervolgens twee keer zo hoog als die uit de andere VMBO-stromen. Jongeren op deze schoolsoort doubleren ook vaker. Ondanks de maatstaf van de startkwalificatie vallen verhoudingsgewijs veel allochtone jongeren met of zonder VMBO-diploma uit het onderwijs. Zij maken niet de overgang naar het MBO. Bij deze tweede schakel van VO naar MBO raken we al zo'n tien procent van de Marokkaanse en Turkse Amsterdamse leerlingen kwijt (Crul e.a. 2008). In het tweede advies hebben we dan ook gepleit voor een betere samenwerking tussen VMBO en MBO-2 (de startkwalificatie), opdat minder leerlingen tijdens de overstap uitvallen en zo ook een betere doorstroom van MBO-2 naar -3 en -4 gerealiseerd kan worden.

De opstroom van VMBO-theoretisch naar HAVO is in de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs nihil. Er is wel op- en afstroom binnen het VMBO, maar de jongeren die terecht zijn gekomen op het VMBO zitten juist daar opgesloten. In ons tweede advies lieten

wij zien hoe de totstandkoming van het VMBO en de fusie van scholen er voor gezorgd hebben dat er een sterke segregatie is ontstaan in het Voortgezet Onderwijs, tegengesteld aan de ooit geformuleerde doelstelling. Er ontstaat een aantal scholen aan de onderkant die in de ogen van de leerlingen zelf gettoscholen zijn. De leerlingen op deze scholen weten dat zij op de slechtste scholen zitten met weinig perspectief voor de toekomst. Door de opeenstapeling van kinderen met problemen in die leeromgeving, krijgen de kinderen met meer potentieel onvoldoende ontwikkelkansen.

De trend om scholen voor VMBO-theoretisch weer MAVO-scholen te noemen en deze te scheiden van de andere leerwegen geeft aan hoe scholen proberen zich te onderscheiden om daardoor leerlingen te werven. Er is eerder een tendens van verwijdering en het reddend van het eigen imago dan dat er toenadering en samenwerking is om de problemen van segregatie op te lossen.

Driekwart van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren komt op het MBO terecht. Voor een deel in de MBO niveau 1 en 2 opleidingen en voor een deel op de niveau 3 en 4 opleidingen. Het onderzoek van het Max Goote Kenniscentrum laat zien dat zij vaker dan autochtone jongeren terecht komen op de BOL- in plaats van op de BBL-opleidingen. Dit heeft te maken met het feit dat in de BBL-opleidingen jongeren zelf voor een werkplek moeten zorgen, wat voor allochtone jongeren nog steeds moeilijker blijkt te zijn dan voor autochtonen, waarbij grote verschillen tussen branches en bedrijven zijn. Een recent OECD-rapport (Organisation for Economic Co-operation and Development) laat zien dat MBO-leerlingen op niveau 1 en 2 met een BBL-opleiding twee keer zo vaak kans op werk hebben dan leerlingen op het zelfde niveau die een BOL-opleiding hebben gevolgd (Liebig 2008).

Ook constateert het Max Goote Kenniscentrum dat veel autochtone jongeren na een tijdje geen onderwijs te hebben gevolgd in het VO zich alsnog melden bij het MBO. De grotere groep allochtone uitvallers keert minder vaak terug naar een MBO-opleiding.

Tegenover deze lange opsomming van negatieve effecten voor allochtone jongeren staat ook een positieve ontwikkeling. Veel allochtone jongeren gebruiken het MBO als springplank voor het HBO en daarna naar het WO. De jongeren van Turkse of Marokkaanse afkomst bijvoorbeeld gebruiken twee keer zo vaak deze route dan autochtone jongeren. Hiermee wordt nog een flink deel van de te vroege selectie gerepareerd. Er hangt wel een prijskaartje aan de route. Zowel voor de overheid als voor de jongeren zelf. De route duurt immers drie jaar langer. De jongeren moeten drie jaar extra aan hun scholing besteden. Hierdoor zijn ze ouder dan autochtone leerlingen als zij op het HBO arriveren. Dat betekent dat zij vaak in een andere levensfase zijn waarin geld verdienen en een gezin stichten belangrijke rollen spelen. Zij zijn dan ook vaker te vinden op deeltijdopleidingen. De uitval is op die opleidingen groter. Ook missen zij de pre-academisch scholing van de HAVO of het VWO. Dat betekent in de realiteit een nadeel op het HBO en nog meer op het WO. De uitval onder MBO-instromers op het HBO is dan ook relatief hoog.

Onlangs publiceerde de Volkskrant een cartoon waarin de schoolloopbaan van allochtone leerlingen werd weergegeven als een ganzenbordspel met valkuilen en sloten. Dat is de realiteit van veel allochtone jongeren in het onderwijs. De frustratie over de opeenstapeling van negatieve selectiemomenten is dan ook groot. In elke schakel worden zij verder op achterstand gezet. Het is alleen door het bestaan van de lange route dat een aanzienlijk deel toch nog succesvol is. Dat is, gezien het bovenstaande overzicht, eigenlijk een klein wonder. Zij zijn te vroeg geselecteerd, soms ondergeadviseerd, komen op de moeilijkste VMBO-scholen terecht, moeten drie jaar extra doen over hun studie in een leeromgeving waar een record aantal jongeren uitvalt. De successen laten vooral het doorzettingsvermogen en de motivatie van deze jongeren zien. We

komen daarom aan het eind van dit advies ook nog uitgebreid terug op deze bijzondere groep Wij concentreren ons in dit derde advies op de koninklijke route van VMBO via MBO naar HBO. De commissie Boekhoud bracht in 2001 een advies uit over de doorlopende leerlijnen, maar ook daarvoor werd al gesproken over de “koninklijke route”. Met de beperking van de mogelijkheden tot doubleren in de jaren negentig is tegelijkertijd gewerkt aan een onderwijsbestel waarin men via werkend leren zou kunnen doorstromen. Door de opbouw van ons stelsel moesten en moeten voor het uitzetten van zo'n doorlopende leerlijn echter nog vele hobbels worden genomen. Langzamerhand wordt echter, ondanks de Dijsselbloemtsunami¹, getracht regelgeving te versoepelen en samenwerkingsverbanden te stimuleren om de route VMBO-MBO-HBO te verbeteren en de uitval te verminderen.

De adviesraad juicht deze initiatieven toe en beveelt aan om deze initiatieven breder toe te passen. Het tekort aan goed geschoolde jongeren (met name in de zorg en in het onderwijs) aan de ene kant en de dreiging van overlastgevende gefrustreerde en toekomstloze jongeren aan de andere kant zorgen voor urgentie om de doorlopende leerlijnen aan te pakken. Het roerige economische tij vraagt om een krachtdadige aanpak in een oprechte samenwerking gericht op het begeleiden van onze jongeren langs de doorlopende leerweg.

Om te laten zien hoe het staat met die koninklijke route en welke maatregelen daar nog dringend nodig zijn, brengt de adviesraad het onderhavige advies uit. De adviesraad heeft zich laten bijstaan door het Max Goote Kenniscentrum, gerenommeerd onderzoeksinstituut voor het beroepsonderwijs. Renée van Schoonhoven heeft de beschikbare gegevens geanalyseerd en daarbij aangegeven waar de lacunes in registratie en uitvoering zich bevinden. De adviesraad beveelt een afzonderlijke kennisneming van dit onderzoeksrapport aan (op aanvraag verkrijgbaar), ook al heeft de raad de aanbevelingen nog eens beknopt weergegeven (zie hoofdstuk 5.b). Daarnaast maken wij in dit advies ook gebruik van het SCP-rapport 'Gestruikeld voor de start' en de onderzoeksgegevens van het IMES naar de onderwijsloopbanen van tweede-generatiejongeren in Amsterdam.

Een aanzienlijk en stijgend aantal jongeren komt via de doorlopende leerlijn terecht op het HBO. Op de Hogeschool InHolland en de Hogeschool van Amsterdam (HvA) zit het allochtone kapitaal van Amsterdam. Deze toekomstige allochtone elite is blijkens een onderzoek van Stichting Voorbeeld zeer actief op het gebied van onderwijsondersteuning van allochtone leerlingen. Stichting Voorbeeld heeft op basis van een aantal interviews een quickscan gemaakt van de effecten van de mentorprojecten. Omdat deze vrijwilligersprojecten zelf niet beschikken over middelen om de resultaten nauwkeurig te monitoren, heeft Stichting Voorbeeld slechts een beeld kunnen schetsen, dat evenwel waardevolle informatie geeft over de doelen, de inzet en de gecreëerde sfeer (het gehele rapport is te downloaden op www.adviesraaddiversiteit.amsterdam.nl of op te vragen bij de adviesraad).

Wij gaan in de volgende hoofdstukken in op: de overgang van VMBO naar MBO (hfd. 2), het MBO als springplank naar het HBO (hfd. 3) en op succesvolle jongeren, het kapitaal van de stad (hfd. 4). In hoofdstuk 5 worden de aanbevelingen samengevat.

¹Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwing (feb. '08) onder leiding van het Kamerlid Dijsselbloem

2. Van VMBO naar MBO

De veranderingen in het stelsel van beroepsonderwijs zijn in de jaren negentig van de vorige eeuw ingezet om de vroege en daardoor beperkende keuze tussen domeinen tegen te gaan en jongeren beter te begeleiden door het onderwijs heen naar een hoger niveau. Bovendien liepen de toenmalige kleine ambachtsscholen en huishoudscholen leeg omdat zij onvoldoende konden inspelen op de veranderende vraag naar kennis en omdat de arbeidersklasse inmiddels aan het emanciperen was naar het niveau HAVO en VWO. Voor de krimpende groep leerlingen dreigde een 'afstroom', waartegenover men een nieuwe opstroom wilde creëren met brede oriëntatie en nieuwe kennis. Terwijl de autochtone groep leerlingen kromp, kwam een nieuwe groep allochtone scholieren binnen.

De ROC's werden in 1996 gevormd uit vele soorten beroepsonderwijs, volwassenen-educatie en vormingswerk en moesten meer kansen gaan bieden aan jongeren en ouderen om hun talenten te ontwikkelen via op elkaar afgestemde opleidingen. Het nieuwe beleid bleek succesvol en veel kinderen die voorheen niet meer dan de middelbare school zouden hebben gevolgd, bleven in het onderwijs. In deze bewegingsvolle periode werd hard gewerkt aan een onderwijsvoorziening die de groep die niet naar HAVO en VWO kon doorstromen goede ontwikkelingskansen zou kunnen bieden.

De bezuinigingen in de jaren negentig zorgden echter voor problemen in de implementatie van de nieuwe plannen en programma's: docenten werden nauwelijks geschoold en voor onderzoek naar de effecten van de nieuwe aanpak voor bijvoorbeeld allochtone leerlingen was geen ruimte. Bovendien werd tegelijkertijd, ook uit bezuinigingsoogpunt, een deel van het speciaal onderwijs geïntegreerd in het reguliere onderwijs. Docenten werden daardoor geconfronteerd met leer- en gedragsproblemen in hun klas zonder dat zij geschoold waren om daarmee om te gaan of de middelen en tijd kregen om zich aan te passen. De diversiteit in de instroom in de opleidingen op alle niveaus is zeer groot in verschillende opzichten, maar de opbouw van de programma's en de pedagogische begeleiding is daar niet op afgestemd (onderzoek Max Goote, pag. 35).

Van de allochtone VMBO-leerlingen in Amsterdam komt zo'n driekwart in het MBO terecht. De overstap van VMBO naar MBO is daarmee een tweede cruciale stap in de loopbaan van de jongeren. Van de leerlingen die niet doorstromen, zijn er die een VMBO-diploma hebben en daarmee kennelijk meteen aan het werk gaan (één op de zeven) en uitvallers zonder enig diploma. Recent onderzoek onder Turkse en Marokkaanse jongeren van de tweede generatie in Amsterdam laat zien dat de helft van de jongeren zonder startkwalificatie, zonder VMBO-diploma is uitgevallen of de overgang van VMBO naar MBO niet heeft gemaakt. Deze bevindingen pleiten voor een sterkere samenwerking tussen VMBO en MBO, waarmee nu wordt geëxperimenteerd in het VMBO-2-project en in de vakcolleges.

Uit het onderzoek van het Max Goote Kenniscentrum blijkt dat het overgrote deel van de allochtone jongeren op dit moment gelukkig wel direct doorstroomt van VMBO naar MBO. In het MBO zijn zij echter oververtegenwoordigd in de korte opleidingen op niveau 1 en 2, dus zonder direct doorstroom-perspectief naar het HBO. Helaas is ook de uitval in deze categorie opleidingen veel groter dan in de hogere opleidingen (MBO 3 en 4). Het rapport van het Max Goote Kenniscentrum constateert ook een frequentere wisseling van opleidingen onder allochtone deelnemers dan onder de autochtone. De samenhang met de hogere uitval ligt voor de hand. De vele wisselingen van opleidingen wijzen er op dat met name de allochtone instromers nog onvoldoende beelden hebben van hun toekomstige beroepen. De georganiseerde beurzen, die door scholieren in dat kader (moeten) worden bezocht, geven blijkbaar onvoldoende informatie. De beelden die ouders hebben van succesvolle loopbanen en die zij overdragen aan hun kinderen, passen wellicht ook niet altijd bij de huidige mogelijkheden op de arbeidsmarkt of komen niet overeen met de potentie van hun kinderen.

Ook het Sociaal Cultureel Planbureau constateert in het rapport "Gestruikeld voor de start" dat de grootste uitval in de lagere afdelingen van het MBO plaatsvindt (pag.13). De auteurs plaatsen de uitval, die op MBO-1 tegen de 40 procent aan zit, in de context van de armoede-problematiek. De doorstroom naar de niveaus 1 en 2 in het MBO komt uit de laagste leerwegen en daar concentreert zich de sociaal-economisch zwakke populatie, gemengd met de kinderen die aangewezen zijn op het leerwegondersteunend onderwijs. De uitval is bijzonder hoog onder jongeren op niveau 1 of 2 opleidingen zonder VMBO-diploma.

Het Sociaal Cultureel Planbureau noemt verder het schoolklimaat, de gebrekkige beroepenoriëntatie en het gebrek aan begeleiding (pag. 12) als oorzaken van de vroegtijdige uitval. Hier gaat het dus niet om het onderwijsstelsel als zodanig, maar om een tekortschietende inrichting en bemensing van de opeenvolgende fases in het stelsel. Een verbetering daarvan is een gemeenschappelijke taak voor de rijksoverheid, de gemeentelijke overheden en de besturen van de onderwijsinstellingen.

Ook de onderzoekers die de schoolloopbanen van de tweede generatie jongeren in Amsterdam onderzoeken, plaatsen de hoge uitval in het MBO tegen de achtergrond van het verschil in begeleiding op het VMBO en het MBO. Daar waar op het VMBO de begeleiding bijzonder strikt is (ook ten aanzien van spijbelen) valt die grotendeels weg op het MBO. Renée van Schoonhoven constateert in haar onderzoek dat de zogenaamde "warme overdracht" tussen VMBO en MBO zich vooral beperkt tot de administratieve contacten. Hier speelt de horizontale opbouw van ons stelsel en het verschillende bewind per fase een belangrijke rol. Daar waar pogingen gedaan worden om VMBO's en ROC's te laten samenwerken in het belang van de scholieren, beperken de regelgeving en vooral de bekostigingssystematiek de intenties. Wij constateren als adviesraad dat het eigenlijk te gek voor woorden is dat wij de leerlingen met de meeste problemen het kortst in een beschermde leeromgeving houden terwijl we de HAVO- en VWO-leerlingen tot hun 17e of 18e in een schoolse omgeving plaatsen. Samenvoeging van VMBO-basis met MBO-1 en -2 lijkt daarom ook de meest logische stap.

Een andere belangrijke bevinding uit het rapport van het Max Goote Kenniscentrum is het feit dat autochtone leerlingen drie keer zo vaak op een BBL-opleiding zijn te vinden dan allochtone leerlingen. De reden hiervoor is dat leerlingen zelf verantwoordelijk zijn voor het vinden van een baan in de BBL. Vele allochtone leerlingen lukt dit niet. De gevolgen voor de instroom op de arbeidsmarkt zijn, zoals een recent working document van de OECD laat zien, desastreus. Een niveau 1 of 2 opleiding waarin tegelijkertijd werkervaring wordt opgedaan (de BBL) is meer toegankelijk voor autochtone jongeren, die dan ook nog eens meer kans op werk hebben dan allochtone jongeren die een voltijdse opleiding (BOL) hebben gedaan. De laatste groep is twee keer zo vaak werkloos (Liebig 2008).

Het rapport van het Max Goote Kenniscentrum laat zien hoe ver het ideaal van de doorlopende leerlijnen nog af staat van de weerbarstige werkelijkheid van de schoolloopbanen van de jongeren zelf. Ongeveer de helft van de in het onderzoek gevolgde jongeren volgt een echte doorlopende leerlijn. De andere helft gaat eerst werken en stroomt later pas in, of verlaat de opleiding, gaat werken en stroomt daarna in bij een andere opleiding of werkt en volgt een bedrijfsopleiding. De in de jaren negentig uit bezuinigingsoverwegingen ingevoerde beperkingen in de onderwijstijd, die in het voortgezet onderwijs voor 'afstroom' zorgen, beperken ook in het MBO de mogelijkheid tot doubleren en herkanalen. Dat verklaart deels de vlucht naar de arbeidsmarkt en de wisseling van opleidingen.

Een andere opvallende uitkomst uit het rapport van het Max Goote Kenniscentrum is dat autochtone jongeren die eerder uitvielen vaker de weg terug weten te vinden naar het MBO om alsnog een studie af te maken. De autochtone jongeren zijn of actiever of de onderwijs-instellingen bereiken de potentiële groep allochtone jongeren slechter.

Onderzocht zou moeten worden of werkgevers voldoende adequaat personeelsbeleid voeren om jonge, ongekwalificeerde allochtone werknemers weer terug te leiden naar een opleiding. Ook hier zou de inzet van consultants een oplossing kunnen bieden.

Als we de huidige situatie bezien is het duidelijk dat er een aantal maatregelen genomen moet worden. De actoren daarin zijn natuurlijk de minister en de staatssecretarissen, maar ook de scholen zelf, de gemeenten en het bedrijfsleven zijn aan zet. De wethouder van onderwijs moet partijen bij elkaar brengen, zoals onderwijsinstellingen, welzijnsinstellingen, stadsdelen en werkgevers, om deze samen concrete afspraken te laten maken. De bestaande regionale overleggen behandelen deze onderwerpen wel maar blijven te veel hangen in de cultuur van vergaderen en verwijzen.

Zo zou er meer werk gemaakt moeten worden van studie- en beroeporiëntatie. In Amsterdam opereert nu al enkele jaren succesvol het programma Campus Nieuw West, vooral voor het primair onderwijs, maar de laatste jaren ook voor het VMBO. Breid dit programma uit tot alle VMBO-scholen met snuffelstages en trainingen. In dit programma werken Kamer van Koophandel, ondernemers en onderwijsorganisaties samen aan een goede voorbereiding op een loopbaan. Ook de begeleiding bij de keuzes in het VMBO moet sterk verbeterd worden: decanen en mentoren dienen regelmatig bijscholing te ontvangen.

De uitval in de 1- en 2-jarige mbo-opleidingen moet beperkt worden door een betere begeleiding van VMBO naar MBO en door beperking van de lesvrije tijd tussen het VMBO-examen en de start van het MBO-traject. De pilots VMBO-2 en vakcollege moeten door de stad worden uitgebreid tot een bindend programma voor alle opleidingen.

Tegelijkertijd moet in de tweede fase van die opleidingen de BBL worden versterkt. Een nauwe samenwerking met het bedrijfsleven is hier noodzakelijk. De kosten voor zo'n project kunnen beperkt zijn, omdat het opleidingsrendement verbeterd wordt waardoor de bekostiging naar de scholen hoger zal zijn.

Tenslotte zal er een dringend beroep op het bedrijfsleven gedaan moeten worden bij het organiseren van werk- en stageplaatsen zodat leerlingen tenminste een startkwalificatie. Hier ligt een belangrijke taak voor de vakbonden.

De gemeente als regisseur moet gerichte gesprekken tussen VMBO- en MBO-scholen arrangeren en daarbij tot concrete afspraken komen. Dat de wetgeving scholen niet afhankelijk maakt van het stadsbestuur wil nog niet zeggen dat er geen stedelijk beleid rond emancipatie en ontwikkeling gevoerd kan worden, zoals de huidige wethouder zelf constateert. Onderwijsinstellingen zijn zich maar al te goed bewust van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De wethouders van de grote steden zouden in hun overleg met de staatssecretaris de belemmeringen van de bekostiging en regelgeving moeten benadrukken en aandringen op een soepeler regeling en verantwoording en in hun overleg met ROC's en scholen voor voortgezet onderwijs moeten aandringen op de vorming van allianties en deze belonen met het bieden van faciliteiten als het leggen van contacten met het bedrijfsleven, corporaties en culturele instellingen. De scholen moeten vervolgens hun docenten samenbrengen om deze samenwerking te realiseren en daar ook tijd voor vrijmaken. De signalen van docenten moeten tenslotte verzameld worden om de regelgeving te herzien. De kwalificatiestructuur van het MBO met te veel versnippering en de rol die de kenniscentra in het middelbaar beroepsonderwijs spelen (landelijk overleg met werkgevers en werknemers over de eindtermen) behoeven een spoedige actualisering. Tussen droom en daad staan hier wetten en belangen die de ontplooiing van de jonge populatie niet bevorderen.

Tenslotte kent ons bestel een aantal duidelijke tijdslimieten. Meer dan één keer herkansen of een jaar langer doen over een opleidingsonderdeel wordt in de bekostiging afgestraft en wordt dus vervangen door een verwijzing naar een 'lager' niveau: de afstroom. Op de langere termijn leidt dit vaker tot uitval dan tot succes, zoals de hier geciteerde en andere onderzoeken laten zien. Zo zou een zesjarige HAVO voor sommige leerlingen een goede basis bieden voor een succesvol HBO-traject en een vierjarige opleiding onderwijsassistent een taal- en rekenrijkere basis voor de PABO-student².

Ons overzicht van de doorlopende leerlijnen laat zien dat de manier waarop we het ingericht hebben zowel succes mogelijk maakt richting HBO als uitval bevordert zonder startkwalificatie. Het MBO is een tweede cruciale schakel in het schoolsucces van allochtone leerlingen. Met name het voorkomen van uitval en het bevorderen van deelname aan BBL vragen om aandacht.

² zie het artikel 'Meer rust, meer aandacht, meer variatie' van Ankie Verlaan in het AOB-blad van 30 juni 2007

3. MBO als springplank naar het HBO en vervolgens naar universitaire master

Voor steeds meer allochtone jongeren is het MBO een belangrijke springplank naar het hoger onderwijs en soms naar de universiteit. Deze lange route is een uniek element van het Nederlandse onderwijssysteem. De ons omringende landen bieden niet of nauwelijks de mogelijkheid om stap voor stap het hoger onderwijs te bereiken. Allochtone jongeren profiteren meer dan anderen van deze mogelijkheid: zij volgen twee keer zo vaak de route via het MBO als autochtone jongeren (Crul e.a. 2008).

Historisch gezien is het MBO in Nederland altijd al een emancipatieroute geweest: veel kinderen uit de arbeidersklasse in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw vonden de weg naar het hoger onderwijs en de universiteit van de LTS, het LHNO en de LEAO via de UTS en MTS, de MHNO en de MEAO. Na deze emancipatiegolf vonden de kinderen uit deze groepen gemakkelijker de weg via HAVO en VWO. Voor sommige jongeren uit de tweede generatie allochtonen is de directe route via HAVO en VWO mogelijk, maar nog steeds volgen velen de route via het MBO.

We zien overigens nog andere verschillen in de doorstroom tussen allochtone en autochtone jongeren. Uit de cijfers blijkt dat allochtone jongeren, als zij de doorlopende route volgen of als zij van HAVO naar HBO gaan, een meer directe aansluiting volgen dan autochtone jongeren. Het lijkt er op dat de autochtone jongeren uit de rijkere stadsdelen eerst een jaar gaan "backpacken" voordat zij daadwerkelijk beginnen aan een vervolgopleiding. De allochtone jongeren stromen sneller door, maar jammer genoeg vallen zij ook sneller uit. Die uitval is het hoogst onder de allochtone jongeren met een MBO-vooropleiding (Crul en Wolff 2002). Een deel van die uitval laat zich verklaren doordat deze jongeren vaak ouder zijn en hun studie moeten combineren met een baan. Sommigen verkeren al in een volgende levensfase en moeten zorg voor kinderen en/of ouders combineren met studie en werk. Die combinatie blijkt in de praktijk lastig als er sprake is van het begin van een carrière. Ook hier geldt weer dat de verwachting is dat jongeren eerst studeren en dan pas voor een inkomen moeten zorgen om een gezin te stichten. De werkelijkheid voor allochtone jongeren is echter vaak anders. De druk uit het eigen milieu speelt ook een belangrijke rol in de studiekeuze van deze jongeren. Studies als economie en recht zijn populair, terwijl techniek en zorg niet erg in trek zijn. Ook hier zou een bredere oriëntatie op de wereld van beroep en opleiding nuttig en nodig zijn, waarbij ook de inrichting van een brede propedeuse of zelfs bachelor de mogelijkheid biedt voor een rustiger en genuanceerdere oriëntatie.

Een klein deel van de allochtone jongeren die de doorlopende leerweg hebben gevolgd, stroomt door naar universitaire masteropleidingen. Daarnaast zien we dat een groeiend stroompje allochtone studenten de weg weet te vinden naar de universiteit vanuit het VWO. Opvallend is dat de Vrije Universiteit een groter aandeel heeft in deze groei dan de Universiteit van Amsterdam. De begeleiding en disciplinerende die VU van UvA onderscheiden, blijken de allochtone student meer vertrouwen te geven.

Uit de bevindingen kunnen we concluderen dat er in het MBO en HBO, maar dan vooral in het HBO, in het algemeen te weinig kennis is van de achtergrond van deze nieuwe bevolkingsgroep in Amsterdam en omstreken. Kennis van de huiselijke omstandigheden en de sociaal-economische achtergrond is nodig om een meer adequate begeleiding te organiseren. Die begeleiding zou dan ook een tandje strakker mogen zijn dan nu het geval is. Ook voor deze studenten is een betere oriëntatie op studie en beroep een noodzaak, vooral als de (dreigende) uitval te wijten is aan een verkeerde studiekeuze.

Decanen en mentoren moeten in staat zijn om over de grenzen van hun eigen disciplines te kijken en te adviseren. Docenten moeten begeleiden door uit te dagen en vertrouwen te geven, vanuit hun kennis van deze doelgroep³.

Er is bij docenten en schoolleiders vaak ook nog te weinig kennis over de ontwikkeling van leerlingen. Onze PABO's en lerarenopleidingen besteden daar in hun programma's te weinig aandacht aan en bij accreditaties staat dit punt niet op de lijst van af te vinken punten. Na- en bijscholing van zittende docenten gaat soms over multiculturaliteit, maar de programma's zijn te vrijblijvend en te kort om docenten effectieve instrumenten te geven. In het beleid voor docenten, dat voor de zomer van 2008 door minister Plasterk is gepresenteerd, wordt, overeenkomstig de aanbevelingen van de commissie Rinnooy Kan, veel aandacht besteed aan de noodzaak academisch gevormde docenten binnen het onderwijs te halen. Om de status van de docent in de meest gesegregeerde scholen te verbeteren, moet daarnaast ook ruimte worden gemaakt voor de docent met kennis van zijn doelgroep en met de didactische en pedagogische vaardigheden om deze doelgroep te ontwikkelen. De waardering voor deze docenten zou in het salaris getoond moeten worden. Als het ministerie van onderwijs deze stap niet neemt, omdat er geen uitzonderingen naar stad of regio gemaakt worden, zouden de steden met een omvangrijke diverse populatie daarvoor extra middelen beschikbaar moeten stellen, zowel voor het primair als voor het voortgezet onderwijs, uit het budget voor het grotestedenbeleid.

Tenslotte zal er meer begeleiding moeten zijn voor studenten die in hun levensonderhoud en dat van hun gezin moeten voorzien. Voor deze groep zou het CWI samen met uitzendorganisaties een rol kunnen spelen, in nauwe samenwerking met de hogescholen en universiteiten.

³ P. Breebaert, voorzitter College van Bestuur van De Haagse Hogeschool in zijn openingsrede van het jaar 2008/2009

4. Succesvolle allochtone jongeren, kapitaal van de stad

In tien jaar tijd is het aandeel allochtone jongeren in het hoger onderwijs verdubbeld. Instellingen als de HvA en INHOLLAND zijn de afgelopen jaren sterk verkleurd. In sommige opleidingen is meer dan een derde van de studenten allochtoon. Het merendeel van deze jongeren is in Amsterdam geboren en opgegroeid (Crul, Pasztor en Lelie, 2008). De hogescholen zijn in zekere zin de kweekvijvers van de toekomstige allochtone elite van de stad en de regio. Veel van deze jongeren zijn naast hun studie (en werk) actief in talrijke vrijwilligersprojecten. Zij hebben zichzelf opgewerkt maar willen dat ook andere jongeren die kans krijgen. Daarnaast zijn er ook autochtone professionals als mentor actief voor de jongere allochtonen.

De adviesraad heeft een gesprek gevoerd met de projectleiders van de grootste mentorprojecten die in het onderwijs actief zijn (de Witte Tulp, Giving Back en SKC). Daarnaast heeft Stichting Voorbeeld in deze organisaties een quickscan uitgevoerd. Er zijn meer mentorprojecten (school is cool en goal! bijvoorbeeld), maar daarin zijn niet overwegend allochtone mentoren en mentees actief.

De rijkdom van Amsterdam zit in de enkele honderden allochtone hoog opgeleide jongeren die actief zijn als mentor, huiswerkbegeleider en rolmodel. De allochtone mentoren in de onderzochte projecten geven als motivatie aan dat zij iets terug willen doen voor hun gemeenschap en de Amsterdamse samenleving. De inzet van deze jongeren wordt alom gewaardeerd door hun mentees, de ouders en de docenten en schoolleiders. De omvang en kwaliteit van de ondersteuning door deze mentoren en de professionaliteit van hun organisaties is zeer toegenomen, maar de effecten van deze inzet zouden beter gemonitord moeten worden om de projecten te verbeteren en best practices te verspreiden. Een structurele erkenning van deze vorm van ondersteuning is daarvoor nodig want juist in de cruciale overgangen van de ene naar de andere fase van onderwijs waar – zoals in dit advies beschreven – het meeste fout gaat, concentreren zich de activiteiten van de organisaties en leveren zij een positieve bijdrage.

Omdat deze toekomstige elite het kapitaal is voor de toekomst van Amsterdam, moet het stadsbestuur zich ook meer openstellen voor deze jongeren en ze betrekken bij het bestuur en de inrichting van de stad. Dat kan door ze op te zoeken in de onderwijsinstellingen en in de buurten waar zij wonen en ontmoetingen te organiseren met autochtone actieve jongeren en prominente Amsterdammers.

De adviesraad adviseert deze organisaties een vastere positie te geven onder andere door ze te ondersteunen met structurele subsidie waarmee ze kunnen werken aan een voortdurende kwaliteitsverbetering en een deugdelijke monitoring. Daardoor kan ook de kennis en methodiek worden overgedragen aan andere organisaties.

Daarnaast moet er een jongerenadviesraad Diversiteit en Integratie worden ingesteld, waarbij de huidige leden van de adviesraad als mentor kunnen optreden. De wethouder Diversiteit staat hier positief tegenover. Deze jongerenraad kan bijvoorbeeld debatten organiseren in de scholen en als denktank voor de stedelijke ontwikkeling fungeren.

5. Aanbevelingen

5.a Aanbevelingen Adviesraad Diversiteit en Integratie

1. **Verbeter de kennis over de culturele en sociaaleconomische achtergronden van allochtone leerlingen bij docenten en schoolleiders**

Er zijn grote verschillen tussen hoe leerkrachten allochtone leerlingen en hun ouders tegemoet treden. Leerkrachten die een grotere mate van sensitiviteit hebben ten aanzien van specifieke (culturele) aspecten van opvoeding en scholing zijn betere leerkrachten voor de etnisch diverse leerlingpopulatie van de Amsterdamse scholen. Basisscholen moeten hun docenten extra belonen (bijvoorbeeld in de toewijzing van extra tijd) en waarderen (in hun eigen beoordelingen) als zij hun kennis en hun didactische en pedagogische vaardigheden inzetten om allochtone leerlingen te helpen in hun ontwikkeling.
2. **Voorkom onderadvisering van allochtone leerlingen met HAVO/VWO Cito-toetsscores**

Allochtone leerlingen met hoge Cito-toetsscores moeten dezelfde advisering krijgen als autochtone leerlingen. Leerkrachten moeten er door de schoolleiding van de basisscholen van doordrongen worden dat allochtone leerlingen met hoge Cito-toetsresultaten juist veel potentie hebben. De gezinsachtergrond mag geen reden zijn om hun kansen op doorstroming via de directe weg naar hoger onderwijs te blokkeren. De PABO's moeten in hun opleidingen extra aandacht geven aan onderadvisering.
3. **Veel talent wordt aan het eind van de basisschool niet herkend: de selectie komt te vroeg**

Wij bevelen de basisscholen aan om standaard bij het basisschooleindadvies ook het ontwikkelingspotentieel van de leerlingen mee te nemen. Het PO verzamelt gegevens over haar leerlingen door de tijd heen. Daaruit kan het ontwikkelingspotentieel van een leerling worden afgeleid. Met name allochtone leerlingen die op basis van hun Cito-toets een advies voor VMBO-theoretisch krijgen maar een hoog ontwikkelingspotentieel laten zien, zouden extra kansen moeten worden geboden. Dit kan in de vorm van advisering naar een VMBO-theoretisch/HAVO-brugklas, een school met een HAVO-kansklas of door in grensgevallen advies te geven voor een HAVO/VWO-brugklas. Ook de mogelijkheid om leerlingen extra tijd te geven via een "kopklas" past in deze aanbevelingen. De Onderwijsinspectie zou een landelijke maat moeten ontwikkelen om het ontwikkelingspotentieel van leerlingen te meten.
4. **Straf doubleren niet (altijd) af – voorkom afstroom**

Ons bestel kent een aantal duidelijke tijdslijmieten. Meer dan één keer herkansen of een jaar langer doen over een opleidingsonderdeel wordt in de bekostiging afgestraft en wordt dus vervangen door een verwijzing naar een "lager" niveau: de afstroom. De afstroom leidt onnodig vaak tot verbanning naar de lange route door het beroepsonderwijs. Op die route is veel uitval. Creëer dus maatwerk door leerlingen meer tijd te geven om leerdoelen te bereiken. Een zesjarig HAVO-traject is uiteindelijk meer effectief dan een achtjarig VMBO-MBO-traject richting HBO. Het Ministerie van Onderwijs en de middelbare scholen moeten de doeltreffendheid van hun beleid ten aanzien van doubleren heroverwegen gezien de consequenties voor de leerlingen.
5. **Voorkom de uitval uit MBO niveau 1 en 2**

Verbeter de begeleiding van studenten van VMBO naar MBO en beperk de lesvrije tijd tussen het VMBO-examen en de start van het MBO-traject. Faciliteer een nauwere samenwerking tussen VMBO en MBO. Zet in op de uitbreiding van de experimenten met de

VMBO-scholen moeten hier samen met de gemeente krachtadig verder op in zetten.

6. Voorkom te veel wisselen tussen opleidingen door een betere oriëntatie op de arbeidsmarkt

De vele wisselingen van opleidingen wijzen er op dat de instromers nog onvoldoende beelden hebben van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. De studiebeurzen, die door scholieren in dat kader (moeten) worden bezocht, geven onvoldoende informatie. De beelden die ouders hebben van succesvolle loopbanen en die zij overdragen aan hun kinderen, passen niet altijd bij de huidige mogelijkheden op de arbeidsmarkt of komen niet overeen met de potentie van hun kinderen. Door een goede samenwerking met het bedrijfsleven en CWI en DWI moet een beter beeld van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt gecreëerd worden.

7. Bevorder dat werkgevers jonge ongekwalificeerde allochtone werknemers terugleiden naar een opleiding

Een opvallende uitkomst uit het rapport van het Max Goote Kenniscentrum is dat autochtone jongeren die eerder uitvielen vaker de weg terug weten te vinden naar het MBO om alsnog een studie af te maken. De autochtone jongeren zijn of actiever of de onderwijsinstellingen bereiken de potentiële groep allochtone jongeren slechter. Onderzocht zou moeten worden of werkgevers voldoende adequaat personeelsbeleid voeren om jonge, ongekwalificeerde allochtone werknemers weer terug te leiden naar een opleiding. Daarnaast zouden werkgevers door de gemeente gesteund moeten worden in dit personeelsbeleid.

8. Zorg dat allochtone leerlingen op MBO niveau 1 en 2 vaker de BBL-opleidingen kunnen volgen

CWI en DWI moeten met een gerichte begeleiding van jongeren en meer adequate voorlichting naar de werkgevers het verschil tussen de aantallen autochtone en de allochtone leerlingen op de BOL- en BBL-routes verkleinen. Vakbonden moeten hun achterban voorbereiden op de diversiteit onder collega's.

9. Begeleid MBO- en HBO-studenten die in hun levensonderhoud en dat van hun gezin moeten voorzien

Voor deze groep zou het CWI samen met uitzendorganisaties een rol kunnen spelen, in nauwe samenwerking met de hogescholen en universiteiten.

10. Betrek succesvolle allochtone jongeren bij het bestuur en de inrichting van de stad

Dit zijn natuurlijk in eerste instantie de allochtone studenten in het hoger onderwijs maar ook succesvolle vakmensen in de zorg of de techniek. Omdat deze toekomstige elite het kapitaal is voor de toekomst van Amsterdam, moet het stadsbestuur meer gebruikmaken van deze jongeren en ze betrekken bij het bestuur en de inrichting van de stad. Concreet doen wij de aanbeveling om een extra aantal van deze jongeren te benoemen in de Adviesraad Diversiteit en Integratie.

11. Ondersteun huiswerkbegeleiding- en mentorprojectorganisaties structureel

De adviesraad adviseert de gemeente om organisaties die huiswerk- en mentor-projecten uitvoeren (SKC, Witte Tulp en Giving Back) erkenning te geven door ze meer structureel te ondersteunen. We bevelen aan vooral extra financiering in te zetten op evaluatie van de projecten met het oog op kwaliteitsverbetering en overdracht van kennis en ervaring naar startende projecten. Verder is het voor grotere projecten, als SKC en Witte Tulp, vanwege de enorme groei die zij hebben doorgemaakt, belangrijk om het management van de projecten te versterken. Onderdeel van een meer structurele financiering is ook het beschikbaar stellen van gemeentelijke gebouwen voor de activiteiten van deze organisaties.

5.b Belangrijke aanbevelingen van het Max Goote Kenniscentrum

Betere koppeling verschillende bestanden

In het onderzoek is op basis van de LAS- en ELKK-bestanden van DMO gepoogd om aansluiting te vinden tussen aantallen voortijdig schoolverlaters en aantallen onderwijsdeelnemers aan het MBO. Strikt genomen moeten deze complementair aan elkaar zijn, zeker als daar deelname aan niet bekostigd onderwijs in kan worden meegenomen. Deze pogingen zijn echter minder succesvol gebleken, onder meer omdat het DMO-bestand uitgaat van registratie van jongeren die in Amsterdam wonen en nog niet over een startkwalificatie beschikken, en het bij de cijfers over onderwijsparticipatie van de Dienst O+S niet duidelijk is of en in hoeverre het om jongeren gaat die ook in Amsterdam woonachtig zijn. De 'matrix' van deelname en niet-deelname aan vervolgonderwijs van jongeren die in Amsterdam wonen, kan zo niet sluitend worden gemaakt. Om een vollediger beeld te krijgen van jongeren die uit het onderwijs vallen – met name zij die nog niet over een startkwalificatie beschikken – is het nodig tot een betere koppeling te komen tussen de Amsterdamse onderwijsregistratie en de registratie van de scholen en CFI.

Meer koppelingen tussen registraties

Op dit moment worden leerlinggegevens geregistreerd door een veelheid aan instanties: door de scholen zelf, door IBG en CFI, door DMO/LAS, door ELKK.

De scholen registreren hun deelnemers en studenten en geven deze in verband met bekostiging en studiefinanciering door aan IBG/CFI. De gemeente vraagt periodiek bij de MBO-instellingen gegevens op ten behoeve van de handhaving van de leer- en kwalificatieplicht.

Het zou - zeker voor scholen zelf - veel werk in termen van invoer, data uitwisseling en conversie schelen als deze registraties meer op elkaar worden afgestemd. Bijvoorbeeld door in het vervolg alle data die voor bekostiging, studiefinanciering én handhaving van leer- en kwalificatieplicht in één bestand samen te brengen. Daarmee kan bovendien de kwaliteit en betrouwbaarheid van de data - zeker daar waar het gaat om cijfers over voortijdig schoolverlaten - worden vergroot. DMO/LAS enerzijds en CFI anderzijds zijn ten aanzien van dit punt al nader met elkaar in gesprek.

Jongeren in Amsterdam: in eigen leef- en onderwijswereld

Het onderzoek laat zien dat de verschillende groepen jongeren in de stad hun levens langs etnisch gescheiden lijnen leven. Ze wonen in verschillende delen van de stad en gaan naar onderwijsinstellingen van verschillend niveau. De kans op reële ontmoetingen over en weer, op dingen samen doen en vriendschappen sluiten, is daardoor buitengewoon klein.

Onderwijsinstellingen, de gemeente en stadsdelen zouden meer initiatieven kunnen nemen om deze woon- en onderwijsgrenzen tussen etniciteiten te slechten. Bijvoorbeeld door economiestudenten een project te laten doen samen met techniekstudenten waarbij de projectgroepen op alfabetische volgorde van de achternaam worden samengesteld. Of door studenten van een kunstopleiding een opdracht te laten uitvoeren waar MBO-deelnemers bij nodig zijn, enzovoorts. De gemeente en stadsdelen kunnen wellicht via jeugdbeleid meer aandacht besteden aan het belang van het doorbreken van strikt etnisch gescheiden woon- en leefpatronen en patronen in onderwijsparticipatie.

Registratie van onderwijsloopbanen kan eenvoudiger

Het is denkbaar dat alle leerlinggegevens die beleidsmatig nodig zijn - in het kader van bekostiging, studiefinanciering én leer- en kwalificatieplicht - bijeen te brengen in één bestand.

Dat vermindert de workload van met name de scholen ten aanzien van invoer, uitwisseling en conversie van bestanden aanzienlijk en verhoogt tevens de volledigheid en betrouwbaarheid van gegevens. Dat komt beleidsvoering zowel op landelijk als lokaal niveau ten goede. De adviesraad beveelt tenslotte dringend het advies van het Max Goote Kenniscentrum aan om de registratie door het gehele onderwijs sterk te verbeteren.

5.c Belangrijke constatering van het onderzoek ‘Mentorprojecten in Amsterdam’ van Stichting Voorbeeld

De onderzochte projecten

De mentorprojecten van Stichting Giving Back, de Witte Tulp en Stichting voor Kennis en sociale Cohesie (SKC) ondersteunen jaarlijks een groot aantal Amsterdamse leerlingen na schooltijd met huiswerk, sociale vaardigheden en onderwijs- en beroeporiëntatie. Giving Back biedt een mentor- en groepsprogramma aan talentvolle HAVO/VWO-ers (circa 40 per jaar) aan, de Witte Tulp ondersteunt leerlingen tussen 10 en 18 jaar via mentor/huiswerkgroepen (250 per jaar) en de SKC bereikt jaarlijks ruim 1.200 leerlingen met haar mentorprogramma.

(Allochtone) mentoren stimuleren onderwijsmotivatie van leerlingen

Amsterdam telt een groot aantal studenten dat zich via mentorprojecten inzet om de onderwijskansen van jeugdigen te vergroten. Ook twee van de drie mentorprojecten de Witte Tulp en SKC - werken met mentoren die zij werven in het HBO en op de universiteiten. Een groot deel van hen heeft een niet-westerse achtergrond en kiest voor het mentorschap vanuit ideële overwegingen. ‘Iets betekenen voor de maatschappij’ en ‘jongeren helpen die vergelijkbare problemen hebben’ zijn de meest genoemde motivaties.

Rolmodel

De allochtone mentoren zijn – zo blijkt uit deze quickscan – een rolmodel voor de leerlingen met eenzelfde achtergrond; allochtone leerlingen ‘trekken zich op’ aan hun mentor die net als zij zijn opgegroeid in een minder kansrijke (thuis)omgeving en toch een succesvolle carrière hebben. De mentoren signaleren dat het veel allochtone leerlingen ontbreekt aan vertrouwen in de eigen kansen op de arbeidsmarkt. Door de kennismaking met de mentoren zouden zij zich zekerder gaan voelen over hun mogelijkheden.

Stichting Giving Back werkt met volwassen mentoren, die in hogere maatschappelijke functies werkzaam zijn. Giving Back koppelt leerlingen aan professionals op basis van de beroepsinteresse van de leerling. De leerling kan zich niet spiegelen aan de professional wat betreft achtergrond, maar wel wat betreft interesse. Doordat de professional de leerling twee jaar lang ondersteunt bij diens oriëntatie op de onderwijs- en arbeidsmarkt en doordat de leerling professionele trainingen krijgt aangeboden, zien ook deze leerlingen de toekomst met meer vertrouwen de toekomst tegemoet. Bijna 90 procent van de deelnemers aan Giving Back stroomt door naar HBO/universiteit.

Het effect op de deelnemers

Uit deze quickscan blijkt dat (allochtone) leerlingen na deelname aan de mentorprojecten meer zelfvertrouwen hebben en gemotiveerder deelnemen aan het onderwijs. Bij een deel van de basisschoolleerlingen is ook een gedragsverandering zichtbaar, zoals zich rustiger gedragen in de klas.

De doorstroomkansen nemen toe door deelname aan een mentorproject, voornamelijk doordat de leerlingen met meer zelfvertrouwen naar school gaan. Deze conclusie heeft voor de allochtone deelnemers aan mentorprojecten een extra dimensie, omdat zij minder – dan hun autochtone leeftijdgenoten – vertrouwen lijken te hebben in hun toekomstkansen. De angst voor discriminatie heeft een negatieve invloed op de onderwijsmotivatie van deze leerlingen.

Onderzoek

Ook een belangrijke constatering is het feit dat er in Nederland nog weinig kwantitatief onderzoek is gedaan naar de meetbare effecten van mentorprojecten op de doorstroom (kansen) in het onderwijs.

BIJLAGEN

1. Literatuurlijst:

- *Een cruciaal schooladvies. Een advies over de overgang van basis naar voortgezet onderwijs.* Adviesraad Diversiteit en Integratie (2005).
- *“Het VMBO werkt!” Wat er nodig is om voor de toekomst een sterk VMBO te ontwikkelen.* Adviesraad Diversiteit en Integratie (2006).
- P. Breebaert, voorzitter College van Bestuur van de Haagse Hogeschool, openingsrede van het jaar 2008/2009.
- M. Crul, R. Wolff (2002), *Talent gewonnen, Talent verspild.* Echo, Utrecht.

M. Crul, A. Pasztor, F. Lelie (2008) *De tweede generatie. Uitdagingen en kansen voor de stad.* Nicis, Den Haag.
- Y. van Heerwaarden, M. van Aalst, E. Klooster (2008), *‘Mentorprojecten in Amsterdam. Over 3 mentorprojecten die voortkomen uit particulier initiatief’.* Stichting Voorbeeld.
- T. Liebig (2008), *The labour market integration of immigrants and their children in the Netherlands.* Paris: OECD.
- R. van Schoonhoven (2008), *Amsterdamse leerlijnen in beeld.* Max Goote Kenniscetrum.
- Lex Herweijer (2008), *Gestruikeld voor de start: de school verlaten zonder startkwalificatie.* Sociaal en Cultureel Planbureau.
- A. Verlaan, artikel AOB-blad (30 juni 2007) *‘Meer rust, meer aandacht, meer variatie’.*

2. Afkortingen:

BBL	beroepsbegeleidende leerweg
BOL	beroepsopleidende leerweg
CFI	Centrale Financiën Instellingen (een uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen)
Cito-toets	door het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling opgestelde schooltoets voor de leerlingen van groep 8 van het basisonderwijs
DMO	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling
ELKK	Elektronisch Loket Kernprocedure en Keuzegids (een beveiligde website die de basis- en voortgezet onderwijs scholen gebruiken om informatie over leerlingen uit te wisselen)
GB	Giving Back (mentorproject)
HAVO	hoger algemeen vormend onderwijs
HO	hoger onderwijs
HvA	Hogeschool van Amsterdam
IBG	Informatie Beheer Groep
IMES	Instituut voor Migratie- en Etnische Studies
LAS	Leerling Administratie Systeem
LEAO	lager economisch en administratief onderwijs
LHNO	lager huishoud- en nijverheidsonderwijs
LTS	lagere technische school
LWOO	leerwegondersteunend onderwijs
MAVO	middelbaar algemeen vormend onderwijs
MBO	middelbaar beroepsonderwijs
MEAO	middelbaar economisch en administratief onderwijs
MHNO	middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs
MTS	middelbare technische school
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PABO	pedagogische academie voor het basisonderwijs
PO	primair onderwijs
ROC	regionaal opleidingscentrum
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SKC	Stichting voor Kennis en sociale Cohesie
UTS	uitgebreide technische school
UvA	Universiteit van Amsterdam
VO	voortgezet onderwijs
VU	Vrije Universiteit
VWO	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs